

Rozvoj záchrany odloučených osob ve vojenských operacích

The Development of Personnel Recovery in Military Operations

Jiří Svoboda

Abstrakt: Záchrana odloučených osob (Personnel Recovery) je v současné době nedílnou součástí všech vojenských operací NATO. Článek se zabývá rozvojem záchrany odloučených osob ve vojenských operacích v období od první světové války do konce irácké války v roce 2003. Seznamuje s významem pojmu „záchrana odloučených osob“, uvádí podstatu a základní cíle systému záchrany odloučených osob včetně zdůvodnění jeho důležitosti ve vojenských operacích. Zaměřuje se na identifikaci předpokladů, které jsou podmínkou existence záchranného systému, a v historických souvislostech popisuje okolnosti rozvoje záchrany odloučených osob včetně jejího formování do funkčního systému. Určuje a následně rozebírá události, které svým významem a schopností ovlivňovat následný rozvoj představují milníky v organizování záchrany a z těchto událostí vyvozuje důsledky a popisuje přijatá opatření.

Abstract: Personnel Recovery is currently an inseparable part of all NATO military operations. This article is focused on the development of the Personnel Recovery in military operations from the Second World War to the 2003 Iraq War. It describes the meaning of the concept of Personnel Recovery, introduces its basic aims including the clarification of its importance in military operations. It focuses on the identification of conditions that determine the existence of the rescue system. In the historical context, it describes the circumstances of development of the recovery of isolated personnel, including its incorporation into a functional system. It identifies and analyzes events that, in terms of their importance and ability to influence subsequent development, represents milestones in the organization of Personnel Recovery and from them describes the measures taken.

Klíčová slova: Historie; ozbrojené síly; záchrana odloučených osob; zadržení; odloučení.

Key words: History; Defence Forces; Personnel Recovery; SERE; Captivity; Detention; Isolation.

ÚVOD

Systém „záchrany odloučených osob“, v žargonu NATO známý spíše pod originálním názvem „Personnel Recovery“, se v historii novodobých konfliktů dynamicky rozvíjí od roku 2003, kdy únos příslušnice armády Spojených států amerických (členky logistického konvoje) v průběhu druhé irácké války naznačil¹, že riziko odloučení, pohřešování, zadržení a zajetí již není pouze doménou jednotek speciálních sil nebo leteckých posádek, ale i příslušníků konvenčních jednotek působících na již vlastními silami ovládaném území.

Jak samotný pojem „záchrana odloučených osob“ napovídá, jedná se o předem plánovanou aktivitu vyvíjenou za účelem záchrany jednotlivců nebo organizovaných skupin, které se následkem vedení vojenských operací, ale i z důvodů přírodních katastrof či nehod v průběhu vojenské operace dostaly do odloučení. Odloučením pak označujeme situaci, kdy jsou osoby nebo jednotky odděleny od mateřské organizace a není v jejich silách se do původního prostředí navrátit. Proces záchrany je organizován v rámci „systému záchrany“, který je specificky navržen a provozován právě pro řešení situací odloučení. Pro zajištění funkčnosti a vysoké efektivity záchrany musí být zájmové osoby vybaveny schopnostmi, které jim umožní se do systému integrovat a tím iniciativně přispívat ke své záchraně. Jedná se o schopnosti přežití, vyhýbání se zajetí, odolávání v zajetí a vyzvednutí, které označujeme převzatým termínem SERE (vyslovuje se „SÍRÍ“), což je akronym pro Survival, Evasion, Resistance, Extraction.

V současné době je efektivní systém záchrany odloučených osob nezbytným prvkem každé vojenské operace NATO, a i Evropská unie do svých misí přebírá principy jeho zřízení a vedení.² Tento článek má za cíl pojmenovat předpoklady, které podmiňují vznik systému záchrany odloučených osob a popsat historické milníky, které i přesto, že se týkají zejména operací Spojených států amerických, vedly k jeho následnému rozvoji a aplikaci napříč armádami NATO.

1. DEFINICE VYBRANÝCH POJMŮ

Vzhledem k tomu, že se v oblasti záchrany odloučených osob používají některé specifické pojmy, je vhodné je pro snazší orientaci v textu uvést, a to v podobě, jak jsou zavedeny a používány v dokumentaci organizace NATO a také v dokumentaci Armády České republiky.³

¹ *POW Jessica Lynch Rescued by U.S. Forces in Iraq*. In: Fox News [online]. April 01, 2003 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.foxnews.com/story/2003/04/01/pow-jessica-lynch-rescued-by-us-forces-in-iraq.html>

² EEAS 241/11. *Concept for Personnel Recovery in support of the CSDP*. Brussels: European External Action Service, 2011.

³ Definice těchto pojmů v českém jazyce jsou převzaty ze „*Směrnice pro provádění výcviku SERE*“ z roku 2014, která upravuje přípravu v záchraně odloučených osob v Armádě České republiky.

Personnel Recovery (PR) / záchrana odloučených osob

Veškeré úsilí (vojenské, civilní a diplomatické) vedené s cílem získat nazpět do bezpečí odloučené osoby a navrátit je do původního prostředí působnosti. PR je souhrnný systém výcviku jednotek a osob, ale i systém záchrany osob v boji a míru.

Přežití, vyhýbání se zajetí, odolávání v zajetí, záchrana / Survival, Evasion, Resistance, Extraction (SERE)

je nástroj PR, který zahrnuje přípravu, získání a aplikaci jednotlivých znalostí, které umožní odloučené osobě navrátit se do původního prostředí působnosti. Jedná se o výcvik v přežití, útěku/vyhýbání se zajetí, odolávání v zajetí a vyzvednutí.

Isolated, Missing, Detained, Captured (IMDC) / odloučení, pohřešování, zadržení, zajetí

je situace nebo stav odloučení, pohřešování, zadržení nebo zajetí, do kterého se mohou osoby dostat vlivem prostředí nebo své činnosti.

2. EXISTENČNÍ PŘEDPOKLADY SYSTÉMU ZÁCHRANY ODLOUČENÝCH OSOB

Podmínkou organizování záchrany odloučených osob v ozbrojených konfliktech je reálný předpoklad, že skutečně může dojít k odloučení zájmové osoby, a že je v zájmu společnosti vynakládat lidské, materiální a finanční prostředky na záchranu této odloučené osoby.

V dřívějších dobách byly ozbrojené konflikty většinou vedeny jako série bitev odehrávajících se v předem vybraném a omezeném prostoru. Velitelé řídili bitvy ze vzdálenějších míst velení, která jim umožňovala přehled o situaci na bojišti, a jejich možnosti velení a řízení byly limitovány komunikačními prostředky tehdejší doby, což současně limitovalo rozlohu válčičtěst. Čas pro vedení boje byl většinou kvůli lepší orientaci omezen denní dobou. Tyto důvody pak pro zapojené osoby snižovaly riziko nechtěného odloučení. Co se týče účastníků konfliktů, armády se skládaly v mnoha případech z najatých žoldnéřů, jejichž život neměl v případě jejich zajetí pro velitele příliš vysokou cenu. Taktéž pro vězňatele neznamenal zajatý voják žádnou větší materiální či finanční výhodu.

K zásadním změnám v charakteru vedení válek dochází v 19. století. Hybnou silou je průmyslová revoluce nastartovaná vědecko-technickým rozvojem. Rozvíjí se průmyslová velkovýroba a s tím spojená masová tovární výroba zbraní a munice.⁴ Zbraně současně nabývají na účinnosti. Komunikace je usnadněna s příchodem telegrafu a rozvojem rádiového spojení. V první světové válce se pak na bojišti etabluje letectvo. Všechny tyto

⁴ *Personnel Recovery – A Primer. Personnel Recovery – A Primer* [online]. Kalkar: Joint Air Power Competence Centre, 2011, s. 3-4 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.japcc.org/wp-content/uploads/Personnel-Recovery.pdf>

aspekty umožňují zvětšit hloubku i šíři prostoru, ve kterém se odehrávají tehdejší bitvy, a tím se i zvyšuje reálná možnost odloučení pro účastníky konfliktů. I přesto, ale pro rozvoj záchrany odloučených osob stále schází druhý zcela zásadní faktor, a to je dostatečně vysoká cena lidského života a takový význam jednotlivce pro společnost, aby motivoval velitele vojsk či představitele státní moci vynakládat další prostředky na jeho záchranu. Ke kombinaci obou podmínek nezbytných pro cílené organizování záchrany odloučených osob došlo historicky až v průběhu druhé světové války, tedy v okamžiku, kdy se i v prostředí ozbrojených sil začali vyskytovat jednotlivci, nositelé specifických schopností nebo významu, jejichž ztráta byla pro organizaci natolik ekonomicky nebo politicky významná, že se vyplatilo investovat nezbytné síly a prostředky k provedení jejich záchrany.

3. II. SV. VÁLKA A FORMOVÁNÍ ORGANIZOVANÉ ZÁCHRANY ODLOUČENÝCH OSOB

V období druhé světové války dochází k zásadnímu rozvoji letecké techniky a použití vzdušných sil. Letecká technika se stává sofistikovanější a její produkce je tedy nákladnější. Velká Británie, jejíž pobřeží se stává dějištěm tzv. Bitvy o Británii, se ztlačuje potýká s nedostatkem leteckých prostředků a také zkušených leteckých posádek. Ztráta vycvičené zkušené posádky letounu znamená nejen ztrátu investice do výcviku, ale i zvýšené riziko ztráty další drahé letecké techniky, jejíž obsluhu bude muset zvládnout méně zkušený či „narychlo“ připravený pilot. V tento moment dochází ke klíčovému zvýšení ceny lidského života (v tomto případě života příslušníků leteckých posádek) a to na základě ekonomických, politických a společenských motivů. Velká Británie tedy přistupuje k vytvoření a rozvoji záchranného systému (Air Sea Rescue Service)⁵, který má podpořit úsilí o znovuzapojení sestřelených leteckých posádek do právě probíhajícího konfliktu. Systém měl podobu záchranných lodí hlídkujících ve vodách Lamanšského průlivu a Severního moře. Během roku 1941 se díky jemu podařilo zachránit 444 příslušníků leteckých posádek.⁶ Do záchranného systému přispívají i zpravodajsky budované sítě spolupracujících buněk odporu na okupovaných územích. Příslušníci těchto buněk napomáhají s únikem sestřelených posádek (ale i všeobecně spojeneckých vojáků) do neutrálních zemí (někdy i přímo do Anglie) a dále zpět k jejich armádám. Do již vytvořeného britského systému záchrany se po vstupu do druhé světové války zapojují i USA. Společně se jim pak na evropském bojišti podaří do konce druhé světové války zachránit 5721 příslušníků vzdušných sil.

Pod taktovkou Spojených států amerických se následně formuje záchrana odloučených osob i na bojišti v Pacifiku a na hranici Číny – Barmy, kde také působí americké

⁵ SUTHERLAND, Jonathan. a Diane. CANWELL. *The RAF Air Sea Rescue Service, 1918-1986*. 2. Barnsley: Pen & Sword, c2010, s. 46. ISBN 9781848843035.

⁶ ERA, Lee, Paul D. MILLER a Darrel WHITCOMB. *Air & Space Power Journal* [online]. Maxwell AFB: Air University Press, 2012, 65(26) s.90 [cit. 2018-01-28], ISSN 1554-2505.

jednotky. V roce 1943 je do nezmapované džungle na hranici Číny a Barmy na padácích vysazen tříčlenný tým příslušníků ozbrojených sil USA, který má za úkol provést záchranu havarované posádky letounu C-46. Tato vysoce riskantní operace je provedena úspěšně a začíná tím i formování bojových záchranářů – specialistů tzv. Pararescue Jumpers známých v dnešní době pod zkratkou PJ's. Na Pacifickém bojišti, které je specifické svou rozlehlostí, bylo provedení záchrany pro letecké posádky podmíněno zejména jejich schopností přistát poblíž vlastních vojsk. Nicméně když v lednu 1943 havaroval na moři generál Nathan Twining společně se čtrnácti dalšími osobami, bylo nařízeno provedení záchranné operace. Po pěti dnech na otevřeném moři zahlédla trosečníky pátrající Catalina (letoun se schopností přistát na vodě) a provedla jejich vyzvednutí. Tato záchrana poukázala na nutnost budování nezávislého záchranného systému, protože všechny letouny použité při pátrání a záchraně musely být v tomto případě staženy z operačního nasazení⁷.

Právě USA se následně stávají hnacím motorem organizace záchrany odloučených osob i v rámci NATO.

4. KOREJSKÁ VÁLKA (1950–1953)

Korejská válka se stala milníkem v rozvoji záchrany odloučených osob tím, že představila světu v širší míře taktiku politického nátlaku prostřednictvím mediálního zneužívání válečných zajatců ze strany KLRD. Následně se i v oblasti záchrany objevil nový prvek v podobě tzv. nevojenských nástrojů záchrany odloučených osob. Pod hlavičkou OSN byly pro záchranu válečných zajatců použity politické a diplomatické nástroje. V roce 1955 bylo ze severokorejského zajetí propuštěno patnáct příslušníků amerického letectva, kteří bojovali v Korejské válce pod velením OSN. Za jejich propuštění se nejvíce zapříčinil tehdejší generální tajemník OSN Dag Hammarskjöld⁸.

5. VIETNAMSKÝ KONFLIKT (1955-1975)

Během války ve Vietnamu došlo k dalšímu mezníku ve vývoji záchrany odloučených osob, v tomto případě na základě technologického rozvoje. V širším měřítku byly totiž použity vrtulníky, které navíc již disponovaly schopností vyzvedávat osoby na palubu pomocí jeřábu – tedy i v místech, kde např. díky vysokému porostu nebylo možné přistát. Tímto získaly ozbrojené síly USA schopnost přepravy a zasazení záchranných týmů i v obzvláště těžce přístupném terénu. Americká armáda byla následně schopna vybudovat

⁷ THOMPSON, Billy D. *For Valor or Value: Examination of Personnel Recovery Operations*[online]. 2001. , 11-12 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://handle.dtic.mil/100.2/ADA407802>.

⁸ Dag Hammarskjöld. <http://www.un.org/en/index.html> [online]. New York: United Nations Publications [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://www.un.org/depts/dhl/dag/time1955.htm>

system záchrany odloučených osob, který pokrýval téměř celý operační prostor. Vybraní příslušníci ozbrojených sil pak navíc museli před svým nasazením projít specializovaným výcvikem SERE. Do budoucna již tento organizovaný systém záchrany odloučených osob bude součástí každé vojenské operace, kterou USA povedou, a výcvik SERE se stane u leteckých posádek a příslušníků speciálních sil jedním z povinných výcviků, a to i v době, kdy se nepředpokládá jejich nasazení.

6. 90 LÉTA A JEJICH VLIV NA ROZVOJ SYSTÉMU ZÁCHRANY ODLOUČENÝCH OSOB

Před první iráckou válkou v roce 1991 byl již systém záchrany odloučených osob pevně etablován v systému velení a řízení nejen USA, ale i v ozbrojených silách jiných států NATO. Jeho následný rozvoj, vycházející většinou z poznatků získaných během reálných operací, se pak zaměřoval na zrychlení doby reakce a zvýšení efektivity systému. První irácká válka, někdy nazývaná jako první válka v přímém přenosu, názorně poukázala na to, že média dokáží zásadně ovlivňovat mínění a zprostředkovaně i chování veřejnosti. Představitelé států si začali uvědomovat, že odloučení, pohřešování, zadržení či zajetí příslušníka ozbrojených sil může mít po medializaci schopnost ovlivňovat zahraniční politiku státu, ale i vnitřní politické uspořádání. Vzorovým příkladem je incident v rámci americké operace Gothic Serpent (známé z filmu *Black Hawk Down* / 2002). Jedná se o historickou zkušenost Organizace spojených národů a Spojených států amerických z činnosti mírových sil UNITAF v Somálsku. Během nasazení těchto sil došlo 3. až 4. října 1993 v rámci vedení bojové činnosti k tomu, že se někteří příslušníci ozbrojených sil USA dostali do odloučení a následně byli zabiti nebo zajati somálskými milicemi. Současně proběhla i celosvětová medializace daného případu, a to včetně obrazových záznamů hanobení těl mrtvých vojáků. Po jejich zveřejnění se zejména v USA zvedla obrovská vlna nevole veřejnosti. V důsledku nezdařené operace do dvou týdnů odstoupil velící důstojník UNITAF z funkce. Jako přímý důsledek proběhlé události prezident USA Bill Clinton již 7. října oznámil stažení USA z mise OSN a to do šesti měsíců. Vzhledem k tomu, že USA poskytly pro tuto misi nejvíce vojenských sil, do roka po jejich stažení dochází i k ukončení mise OSN. Destabilizované Somálsko pak působí problémy mezinárodnímu společenství dodnes⁹. Zásah USA v Afghánistánu (2001) již byl na základě předchozích zkušeností podmíněn tím, že ozbrojené síly budou před zahájením operací schopny garantovat připravenost k provedení okamžité záchrany, pokud se příslušník ozbrojených sil Spojených států dostane do odloučení¹⁰.

⁹ CHUN, Clayton K. S. October 3-4, 1993: *The Battle of Mogadishu— Analysis and Conclusion*[online]. October 3, 2012 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://www.thehistoryreader.com/contemporary-history/october-3-4-1993-battle-mogadishu-analysis-conclusion/>

¹⁰ *Air Force Doctrine Document 3-50: Personnel Recovery Operations* [online]. 2. 2011, s. 17 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <https://fas.org/irp/doddir/usaf/afdd3-50.pdf>

7. VÁLKA V IRÁKU – MILNÍK V DISTRIBUCI VÝCVIKU SERE

Irácká válka zahájená roku 2003 poukázala na potřebu dalšího rozvoje systému záchrany odloučených osob, specificky v oblasti přípravy jednotlivce a rozšíření této přípravy mezi další „odběratele“ specializované záchrany. 23. března 2003 vjel konvoj jednotky logistické podpory USA do léčky připravenou příslušníky irácké armády¹¹. Jedenáct amerických vojáků bylo při tomto incidentu zabito a šest zajato. Mezi nimi i žena – vojákyně Jessica Lynch, která se tak stala první příslušnicí ozbrojených sil USA v Irácké válce, která padla do zajetí. Po devíti dnech byli všichni zajatí osvobozeni, ale tento případ poukázal na to, že v novodobých konfliktech hrozí nebezpečí zajetí v určité míře všem nasazeným bez ohledu na jejich odbornost nebo místo v bojové či operační sestavě. Působnost systému záchrany odloučených osob, a to včetně výcviku SERE, se rozšířila z jednotek, které byly označeny jako „náchylné k zajetí“ (letecké posádky, speciální síly, průzkumníci, letečtí návodčí, vojenští pozorovatelé), na všechny příslušníky ozbrojených sil. Podle vzoru USA pak i v operacích NATO vzrostl požadavek na rozšíření a prohloubení výcviku v záchranech odloučených osob u jednotek vysílaných do společných operací.

ZÁVĚR

Podoba novodobého systému záchrany odloučených osob tak, jak je dnes aplikována v operacích Severoatlantické aliance vychází značně ze zkušeností a postupů Spojených států amerických. Ty jsou stále do jisté míry i „garantem“ efektivního fungování tohoto systému v rámci NATO. Dominantní postavení Spojených států v této odbornosti je založeno na několika zřejmých faktorech. Spojené státy byly od druhé světové války téměř kontinuálně zapojeny do ozbrojených konfliktů všech možných druhů. Příslušníci ozbrojených sil USA byli u svých protivníků vždy žádaným artiklem, ať již pro výměnu nebo pro případný tlak na vládu USA. Spojené státy americké jsou navíc natolik ekonomicky a vojensky silné, že jako jedny z mála jsou schopné samostatně provozovat komplexní systém záchrany odloučených osob včetně specializovaných záchranných jednotek a přepravních kapacit, a to jak pro pozemní, vzdušné, ale i námořní a speciální síly. Z evropských členských zemí NATO je to dnes pouze Francie, která má a provozuje stálý systém záchrany odloučených osob. Zbytek členských států disponuje kvalitní přípravou personálu na všech úrovních, ale z velké míry počítá s tím, že systém záchrany odloučených osob nebudou zajišťovat samostatně, ale jako přispívající země v rámci operací NATO.

¹¹ BOYNE, Walter j. *Operation Iraqi freedom: what went right, what went wrong, and why*[online]. New York: Forge, 2003 [cit. 2018-01-28]. ISBN 0765310384.

Autor: ***Mgr. Jiří Svoboda.** Vystudoval obor Mezinárodní vztahy a evropská studia na Metropolitní univerzitě Praha. Od roku 2016 student kombinovaného doktorského studijního oboru Vojenský management na Univerzitě obrany v Brně. V AČR dlouhodobě zastával pozice spojené s prováděním a řízením záchrany odloučených osob. V současné době pracuje v oblasti řízení rizik.*

Jak citovat: SVOBODA, Jiří. Rozvoj záchrany odloučených osob ve vojenských operacích. *Vojenské rozhledy.* 2018, 27 (1), 107-114. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz